

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
Національного університету
«Львівська політехніка»
проф. Іван ДЕМИДОВ

2024 р.

Висновок

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Українська комп'ютерна термінологія: формування, системна організація, вектори розвитку»

здобувача наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія (галузь знань 03 Гуманітарні науки)

Ірини МЕНТИНСЬКОЇ

міжкатедрального наукового семінару

катедри прикладної лінгвістики Навчально-наукового інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій і катедри української мови Навчально-наукового інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка»

1. Актуальність теми дисертації

Сучасна українська науково-технічна термінологія – це відносно стабільна й закріплена традицією лексико-семантична система, що поступово вдосконалюється. Термінологія в нинішніх умовах глобалізації та науково-технічного прогресу виявляється найпомітнішим рушієм розвитку національної мови, відтак дослідження галузевих терміносистем набувають значного поширення в сучасному науковому дискурсі. Стрімкий розвиток комп'ютерних наук і технологій та щораз більша потреба якісної фахової комунікації на національному та міжнародному рівнях зумовлює зростання інтересу до аналізу реального стану української комп'ютерної терміносистеми. Виникає потреба забезпечувати термінну точність і чіткість фахового мовлення, яких можна досягти лише завдяки цілеспрямованому впливові на процеси уніфікації, стандартизації та послідовного впорядкування комп'ютерної терміносистеми. Отож *актуальність* обраної теми зумовлена потребою комплексного лінгвістичного аналізу основних закономірностей формування, системної організації комп'ютерної термінології, опису семантичних та морфологічних особливостей, що дасть змогу окреслити вектори її розвитку, сприятиме ґрунтовному термінографічному описові, відтак адекватній мовній реалізації комп'ютерних понять, вдосконаленню тлумачних та перекладних лексикографічних джерел, укладанню фахових словників.

Проведене дослідження є вагомим кроком на шляху систематизації та внормування термінології і визначення перспектив її подальшого розвитку, воно сприятиме розвитку мовознавства загалом і термінознавства зокрема.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та катедри

Дисертація відповідає науковому напрямку катедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка». Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи катедри української мови Національного університету «Львівська політехніка» «Актуальні проблеми української мови й літератури в національно-екзистенційному та дидактичному контекстах» (номер державної реєстрації 0122U000734, 2022–2026 рр.). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Навчально-наукового інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка», протокол № 3-21/22 засідання вченої ради ІКНІ від 21 жовтня 2021 року.

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів

Аналізування структури та змісту дисертації і наукових праць, що їх авторка опублікувала одноосібно або в співавторстві, дає змогу стверджувати, що всі наукові та практичні результати, викладені в роботі, дисертантка одержала самостійно, опублікувала й апробувала. У дисертації на підставі аналізу 2500 тисяч термінів української комп'ютерної терміносистеми, вибраних із низки галузевих та загальномовних лексикографічних праць, проаналізовано головні етапи становлення української комп'ютерної термінології та галузевої термінографії на тлі розвитку інформаційних технологій в Україні, комплексно досліджено системну організацію, визначальні функційні особливості української термінології комп'ютерної галузі та виявлено основні вектори розвитку цієї терміносистеми.

Теоретичні положення та висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. Ідеї, положення чи гіпотези інших учених використано для обґрунтування власних міркувань автора, на них зроблено відповідні покликання.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій

Наукові положення та висновки дисертації є достовірними та обґрунтованими, оскільки вони підтверджуються фактичними даними, добре узгоджуються з теоретичними положеннями, перевірені за результатами апробації. Одержані результати багаторазово апробовано на наукових семінарах катедри прикладної лінгвістики та катедри української мови, на міжнародних науково-практичних конференціях та перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях, наукових виданнях інших держав та періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базі даних Scopus.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

Авторка одержала такі найбільш суттєві наукові результати, що розкривають її особистий внесок у розробку досліджуваної теми та характеризують новизну роботи:

Уперше в українському мовознавстві: комплексно досліджено формування та системну організацію української комп'ютерної термінології; простежено становлення української комп'ютерної термінології (далі УКТ) та галузевої термінографії на тлі розвитку інформаційних технологій в Україні; проаналізовано динаміку та визначено взаємовпливи в процесі формування української комп'ютерної терміносистеми в Україні та за кордоном у період 1960 рр. – до сьогодні; виявлено специфіку явищ синонімії, антонімії, полісемії, омонімії в межах української комп'ютерної

термінології; визначено структуру термінного поля українських комп'ютерних термінів; визначено ступені правописно-граматичної та семантично-словотвірної адаптації морфем іншомовного походження в межах УКТ; виявлено найважливіші вектори розвитку української комп'ютерної термінології, запропоновано шляхи словотвірно-правописної уніфікації терміноодиниць; з'ясовано специфіку та закономірності дериваційних процесів в українській комп'ютерній термінології; актуалізовано поняття «префіксоїдний спосіб словотвору».

Уточнено ієрархію гіперо-гіпонімних відношень у системі УКТ.

Деталізовано загальнонаукові поняття термінування, ретермінування лексем.

У науковий обіг введено значний обсяг матеріалів з досліджуваної проблематики.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

Статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базі Scopus:

1. Ментинська, І., Наконечна, Г. (2019). Ретермінологізація як спосіб укомплектування терміносистем (на матеріалі української комп'ютерної термінології). *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. № 1 (17). 273–279. (Особистий внесок автора: *уточнила й описала природу явища ретермінологізації з погляду теорії терміна; окреслила коло галузевих терміносистем-донорів; виявила характерні семантичні зміни в ретермінованих одиницях; визначила словотвірні можливості ретермінологізмів у новій для них терміносистемі*). DOI: 10.32342/2523-4463-2019-0-16-29.

2. Ментинська, І. (2022а). Сучасний стан та перспективи онлайн-лексикографії комп'ютерної галузі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: «Філологічні науки»*. № 2 (24). 201–213. DOI: 10.32342/2523-4463-2022-2-24-17.

Статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України:

3. Ментинська, І. (2015а). Синонімія в сучасній комп'ютерній термінології. *Термінологічний вісник*. Вип. 3 (2). 177–184.

4. Ментинська, І. (2015b). Співвідношення синонімів та варіантів у комп'ютерній термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. № 791. *Проблеми української термінології*. 71–74.

5. Ментинська, І. (2016). Структурно-словотвірні особливості сучасної комп'ютерної термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. № 842. *Проблеми української термінології*. 86–91.

6. Ментинська, І., Наконечна, Г. (2016). Унормування галузевої терміносистеми як один з аспектів культури мовлення в науковому дискурсі (на матеріалі сучасної комп'ютерної термінології). *Український смисл: науковий збірник*. 78–87. (Особистий внесок автора: *проаналізувала низку сучасних комп'ютерних термінів на різних мовних рівнях; виявила певні хиби та неточності у вживанні комп'ютерних терміноодиниць; окреслила шляхи та способи внормування комп'ютерних терміноодиниць в українській мові*).

7. Ментинська, І., Наконечна, Г. (2017а). Віддієслівні терміни-іменники в українській комп'ютерній термінології. *Український смисл: науковий збірник*. 78–87. (Особистий внесок автора: *встановила словотвірні моделі іменників-девербативів у комп'ютерній термінології; простежила нормативність уживання віддієслівних*

іменників у галузевій термінології; систематизувала використання віддієслівних іменників з урахуванням національних зразків термінотворення).

8. Ментинська, І., Наконечна, Г. (2017b). Віддієслівні прикметники в комп'ютерній термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. № 869. *Проблеми української термінології*. 68–71. (Особистий внесок автора: проаналізувала й описала функціонування віддієслівних прикметників у сучасній комп'ютерній термінології, з'ясувала причини труднощів їхнього утворення, запропонувала оптимальні моделі прикметників-дериватів).

9. Ментинська, І., Наконечна, Г. (2018b). Комп'ютерний термін як одиниця терміносистеми: ступінь відповідності вимогам. *Український смисл: науковий збірник*. 23–31. (Особистий внесок автора: простежила й описала процес формування сучасного розуміння терміна як одиниці терміносистеми, з одного боку, й одиниці загальнолітературної мови – з другого; спроектувала принципи побудови галузевих терміносистем на українську комп'ютерну термінологію).

10. Ментинська, І. (2018). Сучасні тенденції термінознавчих досліджень (на матеріалі комп'ютерної термінології). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. Випуск 31. 33–38.

11. Ментинська, І., Наконечна, Г. (2018a). Становлення української комп'ютерної термінології: лексикографічний аспект. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. № 2. 273–279. (Особистий внесок автора: проаналізувала лексикографічну спадщину початку ХХ ст.; здійснила порівняльний аналіз головних українських комп'ютерних словників, виданих в Україні та в діаспорі в другій половині ХХ ст.; виокремила лексико-тематичні групи терміноодиниць, що їх фіксують зазначені видання). DOI: 10.32342/2523-4463-2018-2-16-24.

12. Ментинська, І. (2020a). Запозичення як продуктивний спосіб поповнення української комп'ютерної термінології. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Філологічні науки*. № 1. Ч. I. 178–185. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2020-1-1-26>.

13. Ментинська, І. (2020b). Тематична та лексико-семантична класифікація українських комп'ютерних термінів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 31 (70) № 2. 26–31. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-1/05>.

14. Ментинська, І. Б. (2021a). Структура термінного поля української комп'ютерної терміносистеми. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т. 32 (71) № 3, Ч. 1. 39–43. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.3-1/07>.

15. Ментинська, І. Б. (2021b). Антонімні відношення в українській комп'ютерній терміносистемі. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 17. Т. 1. 39–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-1.8>.

16. Ментинська, І. Б. (2021c). Явище полісемії у системі українських комп'ютерних термінів. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 18. 51–56. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.8>.

17. Ментинська, І. Б. (2022a). Особливості омонімії в українській комп'ютерній терміносистемі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т. 33 (72). Ч. 3. 53–57. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.3/10>.

18. Ментинська, І. Б. (2022b). Міжмовна омонімія як об'єкт термінологічного дослідження. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т. 33 (72), № 4. Ч. 1. 34–39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.4.1/07>.

19. Ментинська, І. Б. (2023a). Аналітичний спосіб творення комп'ютерних термінів як тип термінологічної номінації. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 29. Т. 1. 83–89. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.14>.

20. Ментинська, І. Б. (2023b). Етапи становлення комп'ютерної термінології на тлі розвитку інформаційних технологій в Україні. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Вип. 17. 181–190. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/uf1.2023.17.3927>.

Стаття в наукових виданнях інших держав:

21. Mentynska, I. (2022c). Родо-видові відношення комп'ютерної терміносистеми. *Wrocławska Ukrainistyka. Lingua – Litterae – Sermo: Monografia*. Wrocław. 191–201.

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо.

Положення й результати дослідження обговорено на наукових семінарах кафедри української мови й кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка», висвітлено у виступах на таких наукових заходах: Міжнародній науково-практичній конференції «Мова як засіб міжкультурної комунікації», м. Херсон (11–12 травня 2018 р.); X-ій Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ», Інститут слов'янської філології Університету Людвіга-Максиміліана, м. Мюнхен, Німеччина (24–27 жовтня 2019 р.); Міжнародній науковій конференції «Wrocławska ukrainistyka: lingua, litterae, sermo», Інститут слов'янської філології Вроцлавського університету, м. Вроцлав, Польща (18-19 листопада 2021 р.); Міжнародній науковій конференції «Теорія і практика викладання української мови як іноземної», ЛНУ ім. І. Франка, м. Львів (12 травня 2023 р.); Міжнародній науковій конференції «Wrocławska ukrainistyka: lingua, litterae, sermo», Інститут слов'янської філології Вроцлавського університету м. Вроцлав, Польща (16-17 листопада 2023 р.), а також під час участі в наукових стажуваннях за темою дисертації на кафедрі українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка обсягом 180 годин / 6 кредитів ECTS та наукового стажування у Вроцлавському університеті, Польща, в обсязі 30 годин / 1 кредит ECTS.

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

Викладені в дисертації теоретичні положення можна використати, щоб поглибити та уточнити, доповнити теоретичний інструментарій наукового термінологічного дослідження. Відомості про специфіку, закономірності формування та розвиток української комп'ютерної термінології сприятимуть систематизації, впорядкуванню та стандартизації галузевої терміносистеми. Результати дослідження, обґрунтовані поняття, а також зібрані матеріали можуть використовувати науковці для проведення термінознавчих досліджень надалі.

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі народного господарства, де вони можуть бути застосовані

Практичне значення, одержаних результатів, полягає в тому, що їх можна застосувати в навчальній роботі під час викладання курсів «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Основи термінознавства» для студентів комп'ютерних спеціальностей, навчальних курсів з перекладознавства; у навчально-методичній роботі для створення профільних підручників і навчальних посібників; у лексикографічній практиці для створення різних типів словників; у науковій роботі з метою встановлення та стандартизації української комп'ютерної терміносистеми, а також у роботі перекладознавців-теоретиків і перекладачів-практиків.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (268 найменувань, з них 11 – іноземними мовами), 8-ми додатків. Загальний обсяг дисертації складає 385 сторінок, з них 235 сторінок основного тексту, який містить 2 таблиці, 5 малюнків, 5 діаграм, 5 схем. Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України.

У ході обговорення дисертації до неї не було висунуто жодних зауважень щодо самої суті роботи.

11. З урахуванням зазначеного, на міжкатедральному науковому семінарі катедри прикладної лінгвістики Навчально-наукового інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій та катедри української мови Навчально-наукового інституту гуманітарних і соціальних наук ухвалили:

11.1. Дисертація Ментинської Ірини Богданівни *«Українська комп'ютерна термінологія: формування, системна організація, вектори розвитку»* є завершеною науковою працею, в якій розв'язано конкретне наукове завдання щодо комплексного дослідження української комп'ютерної термінології з метою проаналізувати найважливіші аспекти становлення, системної організації, функційних особливостей української термінології комп'ютерної галузі та виявити основні вектори розвитку цієї терміносистеми, що має важливе значення для галузі знань 03 *Гуманітарні науки*.

11.2. Основні наукові положення, методичні розробки, висновки та практичні рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, логічні, послідовні, аргументовані, достовірні, достатньо обґрунтовані. Дисертація характеризується єдністю змісту.

11.3. Основні результати дисертації повністю відображено у 21 науковій публікації, з них 18 статей у наукових фахових виданнях України, одна стаття в наукових виданнях інших держав, 2 статті у виданнях України, які входять до міжнародної наукометричної бази Scopus.

11.4. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами).

11.5. Дисертація є результатом самостійних досліджень, не містить елементів фальсифікації, компіляції, плагіату та запозичень, що констатує відсутність порушення академічної доброчесності. Використання текстів інших авторів мають належні покликання на відповідні джерела.

11.6. З урахуванням наукової зрілості і професійних якостей *Ментинської Ірини Богданівни* дисертація «Українська комп'ютерна термінологія: формування, системна організація, вектори розвитку» рекомендується для подання до розгляду та захисту в спеціалізованій вченій раді.

За затвердження висновку проголосували:

за	69 (шістдесят дев'ять)
проти	немає
утримались	немає

Голова на міжкатедральному науковому семінарі катедри прикладної лінгвістики ІКНІ та катедри української мови ІГСН зав. катедри прикладної лінгвістики, доктор філологічних наук, професор

Олена ЛЕВЧЕНКО

Рецензенти:
професор катедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності ІГСН, доктор наук із соціальних комунікацій, кандидат філологічних наук, професор

Марія КОМОВА

доцент катедри прикладної лінгвістики ІКНІ, кандидат філологічних наук, доцент

Світлана ДРУЖБЯК

Відповідальний в ІКНІ за атестацію PhD старший науковий співробітник, доктор технічних наук, професор

Любов ЖУРАВЧАК

"03" жовтня 2024 р.
